

*„Istoria literaturii române
de la origini pînă în prezent“*

de G. CĂLINESCU

UN DOCUMENT : G. Călinescu, cu un grup de actori ai Teatrului Național din București, care, sub conducerea regizorului I. Cojar, se pregăteau să monteze „Ludovic al XIX-lea” — proiect, din păcate, nerealizat... (1964)

În urma apariției celei de-a II-a ediții a Istoriei literaturii române de la origini și până în prezent de G. Călinescu, profesorul Al. Piru, șeful Catedrei de istoria literaturii române de la Universitatea București, este pur și simplu asaltat — în calitatea sa de editor, firește — de cititori, profesori de liceu, studenți, scriitori și critici literari, precum și de reporteri de la radio și televiziune. Așa se explică de ce a fost atât de greu să ajung să obțin o „fereastră” pentru convorbirea care urmează. Ea a avut loc fără nici un fel de introducere și s-a încheiat tot așa, fără nici un protocol.

o convorbire realizată de PAUL TUTUNGIU

— Ce spațiu ocupă dramaturgia, în economia Istoriei... lui G. Călinescu ?

— În ediția a doua revăzută și adăugită din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu, în total de 1060 de pagini, dramaturgia ocupă cam 44 de pagini, ceva mai mult de 4%. În format obișnuit de carte (8"), sînt destinate dramaturgiei 135 de pagini din 3180.

— Cum s-a documentat G. Călinescu pentru paginile despre dramaturgia

română dintre cele două războaie mondiale ?

— Mă întrebă dacă mergea des la teatru ? Nu. G. Călinescu a văzut unele piese de Camil Petrescu (*Suflete tari*, *Act venețian*), Lucian Blaga și cam atât. În general, a citit ce s-a publicat, citeodată și în manuscris, din arhivele particulare sau ale Teatrului Național.

— Ce cultură teatrală avea G. Călinescu ? Ce spectacole văzuse în Europa ? În ce măsură a folosit această informare în Istoria... sa ?

— Probabil că G. Călinescu a văzut la Roma (dacă nu la București), piese de Paolo Giacometti (*Morte civile*), Sem

Cu

AL. PIRU despre locul dramaturgiei în „Istoria...” lui G. Călinescu

Benelli (*La cena delle beffe*), Pirandello (*Sei personaggi in cerca d'autore*). Primii sînt citați în *Istoria literaturii...*, despre ultimul a scris un mic articol. În „Adevărul literar și artistic” din 5 octombrie 1933, își manifestă indignarea că actori precum Ion Moșun jucau în grădina de vară de la Coloseum, iar Niculescu-Buzău și Puiu Iancovescu, la cinema Vox. La Teatrul Național din Iași a văzut („Adevărul literar” din 24 aprilie 1938) Școala femeilor de Molière și-i plăcuse jocul actorului D. Hagiac. În „Lumea” din 4 noiembrie 1945, scrie despre marele actor C. Nottara, care, zice, „a fermecat anii adolescenței mele”. Văzuse, așa rezultă dintr-un alt articol, la București, *Avarul* lui Molière, cu Ion Brezeanu, iar la Teatrul Armatei („Contemporanul” din 20 ianuarie 1956), *Nunta lui Figaro* de Beaumarchais și („Contemporanul” din 27 ianuarie 1956) *Fintina Blanduziei* de V. Alecsandri, cu George Vraca („a interpretat cu o mare vibrație pe Horațiu, Iro-

nic, inflăcărat, ușor melancolic, uman... sublim"). Băgăm de seamă că în 1956, G. Călinescu prefera Teatrul Armatei. A mai văzut aici („Contemporanul” din 17 februarie 1956) *Don Carlos* de Schiller, *Răzvan și Vidra* de Hasdeu, *Nora* de Ibsen. Apoi („Contemporanul” din 27 aprilie), *Apus de soare* de Delavrancea, cu G. Calboreanu („actor excelent, care, potrivit mijloacelor sale, deosebite de ale marelui, neuitatului C. Nottara, a înfăptuit un Ștefan cel Mare cuminte, sfătos și dirz ca un țaran ardelean”). G. Călinescu cunoștea bine teatrul lui Carlo Goldoni și Henrik Ibsen, despre care a conferențiat la Academie. Două cronici teatrale („Contemporanul” din 8 martie și 28 iunie 1957) referă despre spectacole cu *Femeia îndărătnică* de Shakespeare, *Monserrat* de Em. Roblès, *Institutorii* (*Flachsmann als Erzieher*) de Otto Ernst, *Regele Lear* de Shakespeare (cu „marele” G. Storin). Își verifică, prin participarea la spectacole, impresiile dobândite la lectură. Vezi, de exemplu („Contemporanul” din 10 iunie 1960) articolul despre tragedia lui Corneille *Cidul*, cu inimitabilul G. Storin în rolul regelui. A văzut la Teatrul muncitoresc C.F.R. („Contemporanul” din 17 martie 1961) *Puterea întunericului* de Lev Tolstoi. Articolele despre A. Davila („Contemporanul” din 23 februarie 1962), *Electra* de Sofocle și despre Victor Eftimiu nu sînt despre spectacole, ci (primul și ultimul) ocazionale. Lui Eftimiu îi ura („Contemporanul” din 24 ianuarie 1964), la împlinirea vârstei de 75 de ani, „să ne dea creația fundamentală a artei sale”. Îți citez cîteva meditații despre teatru de G. Călinescu: „O dramă, o comedie, aci nu încape înădială, trebuie să constituie un spectacol. Altfel nu vîd de ce m-aș duce la teatru. Pentru cei care, totuși, socotesc că teatrul e teatru, o specialitate profesională fără raport cu literatura, răspund cu un adevăr mai înalt și verificat. O piesă de teatru care, după ce a fost reprezentată, nu intră în literatură, e un număr de circ ori de varieteu. Toți marii dramaturgi sînt, prin faptul de a fi spus ceva despre om și univers, mari scriitori. Cine nu e decît reprezentabil, chiar cu mare succes de public, nu-l decît un «faiseur». Mii de piese au amuzat și au pierit uscate ca fluturii de lampă... Molière rămîne mereu actual.” „Cel mai bun regizor pentru piesele marilor creaturi, Shakespeare, Molière, Calderon de la Barca, Goldoni, Carlo Gozzi, Ibsen, Caragiale este cititorul însuși. El își închipuie personajele în chipul său, deducîndu-le figura și accentele din text, juoîndu-le într-un fel, mental, pe fiecare și adesea interpretarea scenică îl dezamăgește. Hamlet a luat, după veacuri de reflecție asupra cazului său uman, o fizio-

nomie tipică, și dacă l-ar interpreta un actor gras, cu barbă și mustați, ca pe vremea lui Shakespeare, am fi foarte contrariați. Pe Molière însuși, de l-am vedea jucînd într-unul dintre rolurile pieselor sale, nu l-am gusta. Lumea din marile opere de teatru devine independentă, fictiv-obiectivă, și nu vrea să știe nici de autor” „Mergem la teatru, ca să fim sinceri, spre a vedea evenimente, cum unul se ceartă cu altul, cum se încaieră oamenii între ei, ce spune cutare și ce răspunde cutare, ce iese din această gîlceavă. Teatrul este pentru noi viața, «cesiunea arzătoare la ordinea zilei», prin care căutăm să ne sustragem vidului. Problema generalizării privește pe esteti și e de fapt un chip de a surprinde prezentul și esența lui. Un lucru trebuie știut viața nu poate fi fabricată”.

— Care sînt, în viziunea lui G. Călinescu, cei mai importanți dramaturgi români?

— Vasile Alecsandri, B. P. Hasdeu, I. L. Caragiale, Delavrancea, A. Davila, Victor Eftimiu, Mihail Sorbul, Camil Petrescu, Lucian Blaga și Tudor Mușatescu.

— Care sînt deosebirile de ierarhizare a valorilor dramaturgice între Istoria... lui Călinescu (la apariția ei dintîi!) și celelalte istorii ale literaturii române apărute pînă în 1941?

— Comparația e posibilă doar cu *Istoria literaturii române contemporane 1900—1937* de E. Lovinescu. Față de acesta, G. Călinescu e mult mai pozitiv în legătură cu A. Davila și Camil Petrescu, aproape la fel în legătură cu Delavrancea, Victor Eftimiu, Mihail Sorbul, Caton Theodorian, A. De Herz, Victor Ion Popa, Lucian Blaga, Tudor Mușatescu și G. Ciprian, mult mai reticent în legătură cu Ronetti Roman, Al. G. Peretz, Horia Furtună, Lucreția Petrescu și George Mihail Zamfirescu. G. Călinescu nu scrie despre teatrul lui Iosif și Anghel, nimic despre teatrul lui N. Iorga, Paul Prodă, enumeră doar pe Al. Kirîțescu și Mircea Ștefănescu, nimic despre teatrul lui Ion Marin Sadoveanu și Ion Sîn-Giorgiu, nimic despre teatrul lui Liviu Rebreanu, Adrian Maniu, Claudia Millian, Gib Mihăescu și Anton Holban.

— În vederea ediției a doua a Istoriei..., ce modificări a făcut Călinescu în secțiunea dramaturgiei?

— G. Călinescu a adăugat în ediția a II-a din *Istoria literaturii române...* comentarii sau chiar capitole noi despre teatrul lui Iordache Goleșcu, C. Conachi, G. Asachi, Iancu Văcărescu, M. Kogălniceanu,

C. Bălăcescu, C. Caragiale, Iorgu Caragiale, Enric Winterhalder, A. Pelimon, G. Baronzi, Matei Millo, Ollănescu-Ascanio, Duiliu Zamfirescu, G. Diamandy, Caton Theodorian, Camil Petrescu.

— *În ce măsură verdictele lui Călinescu în legătură cu valoarea operei dramatice a scriitorilor români au rămas și azi valabile ?*

— Caracterizările operelor dramatice ale scriitorilor români din *Istoria literaturii române...* nu sînt verdicte fără apel. În general, opinia actuală nu diferă de părerile lui G. Călinescu. Nu cunosc vreo opinie de-a sa, infirmată.

— *I s-a făcut lui Mihail Sebastian o nedreptate nefiind comentat ca dramaturg ?*

— Nu cred că i s-a făcut, din moment ce prima ediție din teatrul lui Mihail Sebastian a apărut abia în 1946, cu cinci ani după *Istoria...* lui G. Călinescu. E drept că în ediția a doua G. Călinescu nu a găsit necesar să adauge ceva despre dramaturgia lui Mihail Sebastian. Probabil n-o socotea esențială.

— *Ce opinie are criticul și istoricul literar Al. Piru despre dramaturgul G. Călinescu ? Dar despre teatrul înființat de G. Călinescu ?*

— Mi-am spus opiniile despre teatrul lui G. Călinescu în studiul pe care i l-am consacrat în volumul *Permanențe românești* (1978). Consider o capodoperă piesa *Șun sau calea neturburată*, din 1943, și interesantă, piesa *Ludovic al XIX-lea*, acceptată pentru reprezentare de Teatrul Național din București, dar nejuată pînă azi (s-a prezentat doar la televiziune). Cu ani în urmă, am văzut un spectacol experimental cu piesa *Șun*, avînd în rolul titular pe actorul Ion Marinescu. Totuși, *Șun* a rămas pînă azi nejuată. Este absolut incredibil. Îți vine să întrebi : cui îi e frică de G. Călinescu ? Nu cumva mediocrilor autori de piese jucăți pe toate scenele și în toate stagiunile ? Așa-zisul teatru înființat de G. Călinescu nu era decît propria sa

locuință. Aici s-au reprezentat, cu actori recrutați din rîndul membrilor Institutului de istorie literară și folclor (azi Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu”), micile piese-parodii *Phedra*, *Secretarii domnului Voltaire* și *Răzbunarea lui Voltaire*, *Tragedia regelui Otakar* și a prințului Dalibor (piesetă pentru teatrul de păpuși, interpretată chiar de autor), *Basmul cu minciunile*, *Fluturile*, *Irod împărat*, *Brezaia*, *Crăiasa fără cusur*, *Soarele și luna*, *Napoleon și Sfînta Elena*, *Despre minie sau Napoleon și Fouché* și scenele bufone *În vagon restaurant*, *Vine șeriful*, *Fata răpită de strigoi*, *Fiul mării* și altele. Au fost și sînt în marea lor majoritate niște încîntătoare divertismente. Multe au fost publicate în volumul de *Teatru* din 1965, altele, de curînd, în revista *Manuscriptum*.

— *Azi, la a doua ediție, este încă Istoria... lui Călinescu o operă polemică ? Cum se reflectă acest lucru în capitolele de comentare a dramaturgiei ?*

— Scriind despre operele dramatice, G. Călinescu nu polemizează în *Istoria literaturii române...* cu cineva anume. Se poate vorbi de stil polemic doar în sensul că părerile lui nu repetă opiniile vechi, formulînd mereu observații noi. În ediția a doua caracterizările au rămas neschimbate, adaosurile întărind argumentele vechi.

— *Ce valori în dramaturgie a anunțat Călinescu ?*

— Călinescu nu a anunțat nume noi în dramaturgie. Prin observațiile sale, a consolidat însă valorile existente pînă în 1941, de exemplu dramaturgia lui Camil Petrescu.

— *Se poate vorbi de o contribuție reală a lui Călinescu la dezvoltarea dramaturgiei românești ?*

— În orice caz, contribuția sa nu e neglijabilă în acest domeniu. La fel de important este aportul său la dezvoltarea criticii teatrale.

• • • • •